

HOLMGANG

i TV 2 28. mars 1995. Ledet ved Nils Gunnar Lie.

Lie: Da sier vi velkommen til Holmgang. Vi står nå framfor 50 års feiringa av freden. Det ble fred i Norge mai 1945. Men har vi nå fått den heile og fulle sanninga om dei sem åra som tyskerne okkuperte landet vårt. Fins det sider ~~det sider~~ ved det vi har lært og trudd som ikkje stemmer eller som vi ikkje har fått med oss. Det er eit av spørsmåla for de som er med i Holmgang her i kveld og Kjell Fjortoft - du er på markedet med ei ny bok om krigen og i forbindelse med lanseringa av den, så har du påstått at dei offentlige krigshistorikerane ikke har gitt oss den heile og fulle sanninga. Hva er det du har funne som dei offentlige historikerane ikkje har funne.

Fjortoft: Jeg må da si først at selv om jeg mener at krigen i Norge og den krigen som nordmenn var med i, bør nyanseres, så er det noe som ikke kan nyanseres, overhodet ikke, det er det synet verden har fått på nazismen, fascismen og stalinismen. Den står ved lag. Det faktum at det dørste året så utryddet tyskerne 560 000 personer fra Nordishavet til Balkan i sor bak fronten. Joder for det meste i konsentrationsleire. La dette være sagt. Men det er en annen ting: Krigshistorien er ikke så svart/hvitt som den er betegna. Det var ikke bare seirherrer og bare tapere. Den er mye, mye mer nyansert.

Lie: Men, er den fremstilt slik, mener du?

Fjortoft: Ja, f.eks., når norsk krigshistorie er slik at det må gjøres en ekstra innsats for å få plasert de 45 nordmenn som romte over til Sovjet og lot seg verve som russiske partisaner kom med her og bare 17 av dem overlevde krigen, og de kom tilbake til et land som ikke var deres. Når vi kommer i den situasjon at de som i det hele tatt opplevde krigen i Norge i virkeligheten. Det var Finnmark og Nord-Troms, der 23 000 romte til fjells etter paroler fra London med løste om hjelp. Der 44 000 ble tvangsevakuert, der 17 000 bygninger ble svidd av. De opplevde krig - retsen av Norge opplevde okkupasjon. Og så har vi da to andre tapere oppi denne situasjon - 7 000 frontkjempere som meldte seg på det vi i dag kaller for feil side. Men som selvfolgelig, storparten av dem trodde på noe, de også. Og så har vi 400 frontsostre, som var i den situasjon at Det Internasjonale Rode Kors ba innstendig Norges Rode Kors at Rode Kors-sostrene ikke måtte dommes. Men Norge, som det eneste land i Europa domte Rode Kors-sostrene.

Lie: Men hvis vi var - når det gjelder Finnmark og partisanene, så har vel dei, langt på vei kommet med i historien og fått oppreisning, men disse to andre gruppene du nevner, frontkjempene og frontsostrene - meiner du kanskje ikke har gjort det, men ska dei nå når vi jubilerer, 50 år etter, ska de dei da ha en oppreisning, skal de da ha ein ny vurdering 50 år etter?

Fjortoft: Nei, de har aldri bedt om det, og de ber ikke om det heller. Men de er tross alt nordmenn, og de har vært med i en krig og da hører de til i norsk krigshistorie. Det er ikke slik - som jeg faktisk har opplevd å høre - at frontkjempene tilhører tysk krigshistorie og de har ikke noen ting med norsk krigshistorie å gjøre.

Lie: OK - Svein Holtsmark, la oss ta dette store spørsmålet først. Har de offisielle norske krigshistorikerne bevisst utelatt disse gruppene som Fjortoft her omtaler?

H.mark: For det første, altså vi er et land uten offisielle krigshistorikere. Vi er et land med mere eller mindre gode historikere, og noen steller med krigen og representerer mange forskjellige. Så operere med krigshistorikere er fullstendig meningslost. Eh - vi er også interessert i selvfolgelig å høre i og for seg hva som er nytt i det som Fjortoft har skrevet om. Det er selvfolgelig helt galt at det ikke er skrevet om såvel Finnmark, krigen i Nord-Norge, frontkjempene og de andre grupper Fjortoft mevnte. Dette er positivt galt. Partisanene ble brakt opp på slutten av 60-tallet, ikke av Fjortoft, men av Emilsen? Jeg er også forbauset over påstanden om at det er kun folk i Finnmarken som har opplevd krigen. Jeg vet ikke om folk i Telavåg er enige, og jeg vet ikke om folk i Elverum og Molde heller er enige i den påstanden. Eh - når det gjelder dette, at det er tegnet et svart/hvitt bilde altså. Vi har kanskje lest forskjellig litteratur. Altså, jeg har lest litteratur som representerer forskjellige oppfatninger. Det finnes jo litteratur som representerer det rene NS-syn. Det finnes litteratur som fordømmer, la oss nå si frontkjempene på en veldig entydig måte, og mellom her finnes selvfolgelig det helle spekteret av oppfatninger. Dette er en ren konstruksjon.

Lie: Holtsmark - skal vi ganske kort få en definisjon av hva en frontkjemper er, for det ordet kommer vi tilbake til i løpet av denne sendinga.

H.mark: En frontkjemper er eller var en nordmann som gikk i fremmed dvs. tysk krigstjeneste, mens Norge var i krig med Tyskland.

Lie: OK - tok på seg tysk uniform og gikk i tysk tjeneste.

H.mark Og altså kjempet mot sine egne landsmenn.

Lie: Kjell Fjortoft, mener du at tia da er inne til at - altså vi har hørt om frontkjempere for - er det grunn til å lage en ny historie om dei nå?

Fjørtoft: Jeg mener jo personlig at det ikke har vært skrevet noen fullverdig historie om frontkjempene - der de er plasert inn i Norges krig for. Og en ting vil jeg si - og det skal Holtsmark merke seg. Jeg vil inn på det som historikerne så fint kaller for fagkritikk - m.a.o. det å være kritisk til sitt eget fag, kritisk til måten saget bygges opp på. I dette tilfelle til krigshistorien, kritisk til premissene ved saget, kritiske til utvelgelsen, kritisk til vektleggelsen. Faghistorikerne er slett ikke alltid så veldig kritiske til det systemet som de nu en gang er en del av. Mange virker som de er fanga av systemet og forsvarer det med nebb og klør. Jeg har forsøkt å nyansere det.

Lie: Men ka slags system var de fanga av. Ka er det du egentlig mener å seje her, Kjell Fjørtoft?

Fjørtoft: Jeg skal si det i klarspråk. Det faktiske forhold er at fordi man under krigen bestemte å lage et utrolig landssvikoppgjør med 92 000 siktede personer, 46 000 domt. Et uhyggelig stort tall for en liten nasjon. Så skjedde det mye i løpet av 1942, som man under krigen måtte ombestemme - gjøre litt annerledes for å få landssvikforordningen til virkelig å virke.

Holtsmark avbryter: Jeg tror vi skal gripe inn her, at det er veldig mye som skal på plass. For det første - hvis vi snakker om landssvikoppgjør i Norge i et komparativt perspektiv i forhold til europeiske land, så var det selvfølgelig Europas mest siviliserte og Europas mildeste. Det gjelder antall og det gjelder og det gjelder dommer og det gjelder gjennomsføring. Når det gjelder rettsgrunnlaget for landssvikoppgjoret, så var det basert på kongens, altså regjeringens selvfølgelige rett til å vedta de lover som var nødvendige ut fra krigens krav. Vi kan ikke i 1995 late som om krigen ikke setter nødvendige krav til en lovlig regjering. Husk på Norge var okkupert, skulle det innebære at regjeringen ikke kunne styre, det er en absolutt absurd tankegang.

Lie: La meg gripe fatt i en påstand som eg har forstått at du kjem med i boka di og som har blitt kritisert. La oss ta utgangspunkt i den - vi kan ikke berore alle ting - men en veldig vesentlig ting som har betydning for ein del av det valget nokre gjorde da, og det var 10. juni 1940. Da kapitulerte Norge etter to måneders krig, og spørsmålet nokre setter seg: Var Norge da ute av krigen etter at Norge hadde kapitulert. Var vi ute av krigen med Tyskland, slik at det var en helt ny situasjon, eller var vi fremdeles i krig og den norske regjering i England som styrt. Ka meiner du om det, Kjell Fjørtoft?

Fjørtoft: I følge Haagerkonvensjonen så var vi ute av krigen, og det merkverdige er at det kom ut ei bok i England under krigen - i London, a handbook, skrevet by the Royal Norwegian Goverment, en offisiell bok og den forteller hvorfor de forlot Norge. De forlot Norge for å ta vare på rettigheten til Norge og der står det også ganske enkelt at den ubevæpnede kamp ikke betyr at den moralske kamp er slutt. Og så står det at de kapitulerte.

Lie: Så du meiner at Norge var ute av krigen da krigen i Norge var slutt den 10. juni?

Fjørtoft: Jeg mener det samme som den norske regjeringa mente i en offisiell bok som ble utgitt i London i 1942 - som historikerne aldri har nevnt.

Lie: Kunne det være tvil om at Norge var ute av krigen 10. juni, Holtsmark?

H.mark: Beklager at jeg må bruke så sterkt ord, men dette er det rene og skjære vås. Den 7. juni 1940 samledes det norske statsråd, mens konge og regjering ennå fantes i landet. Og det ble tatt en beslutning om å innstille motstanden i Nord-Norge, mens samtidig å fortsette motstanden utenlands med de gjenværende norske væpnede styrker. Og dette ble proklamert til dette folk i radio 9. juni, som Fjortoft kjenner godt til. Dette ble reflektert i Forsvarsdepartementets instruks til overstkommanderende general Ruge. Det ble også fremstilt klart for de tyske forhandlerne, og en mann som Quisling var klinkende klar over dette. Så snart som f.eks. i statsakten i februar 1942, sa han, at nå må vi klare å få til en fredsavtale mellom Norge og Tyskland.

Fjørtoft: Et spørsmål til Holtsmark: Hva er årsaken til at general Ruge 23. juni 1940 ga ordre om at de 1600 soldatene som sto under tysk overkommando, hemmelig ordre som de ikke selv visste om - at det skulle bygges opp en offiserskole og at man til og med i oktober 1940 tok direkte kontakt med Innenriksdepartementet og William Hagelin for å få dette i orden, der man også brukte det at det ville være heldig at nordmenn tok over pga. de harde vilkår. Jeg svarer til at Ruge handla ut i fra at Norge var ute av krigen - - - *avbrytes igjen av Holtsmark*:

Holtsmark: Hvis bare Fjortoft hadde lest litteraturen. Altså dette med grensevaktene i Finnmark, det er velkjent tema, og Ruges motivasjon var klinkende klar - - - *avbrytes av Fjørtoft, men sier:* La meg snakke ut! Han ville forhindre at Finnmark skulle være en buffertsone, og han sa, at så lenge vi

kan holde norske tropper under norsk kontroll, skal de stå der, men hvis de ikke kan være under norsk kontroll, er det bedre at tyskerne overtar.

Lie: Stopp der! For at nå må vi få inn fleire folk og spørre folk som levde på den tid og sporre om det kunne være tvil om at Norge fremdeles var i krig etter 10. juni 1940. Erik Bye, du var en ungutt på den tia.

Bye: Jeg var 19 år da krigen var over.

Lie: Kunne det være tvil om at Norge var i krig utover denne datoен?

Bye: Nä er det jo gått 50 år. Allikevel synes jeg at det er litt rart at dette spørsmål blir stilt, for at det var ikke noen tvil om at vi igjen var i krig med Tyskland. Og general Ruge gikk jo så vidt jeg vet i tysk fangenskap. Hvorfor skulle kommanderende general gå i fangenskap, hvis vi hadde gitt opp totalt? Men det er jo en ting. Slik som dette utviklet seg fra dag til dag i hverdagen, på skolen f.eks. og innen motstandsbevegelsen. Jeg var veldig ung, men var nå i Mil.org. da, på slutten av krigen. Så var vi jo oppmerksom på, laererne var oppmerksom på, hele åndslivet var i krig med Tyskland. Aldri vært et sekund i tvil. Jeg skjønner ikke akkurat dette her. Det skj ---

Lie: 95 % av det norske folk var ikke i tvil om dette at Norge var okkupert av Tyskland og hadde en framand makt som hadde tatt oss.

Fjørtoft: Til og med Keilhaukommisjonen som satt i London i 1942 og arbeidet for regjeringen var i tvil om dette om at Norge var i krig etter 10. juni. Det står i Odelstingsproposisjonen at de er sterkt i tvil om det.

Lie: OK., så skal vi sjå. Knut Baardseth! Var du i tvil om at vi var i krig etter 10. juni?

Knut: Jeg var ikke i tvil om at vi ikke hadde inngått en fredsavtale eller fred med Tyskland. Det var jo det Quisling strevde med. Men krigen i egentlig forstand, den væpnede krig som § 86 i straffeloven baserer seg på, den var slutt 10. juni.

Lie: Hadde det noko å sei for at du ble frontkjempar?

Knut: Ja, det er klart at hvis det var slik å oppfatte at hvis jeg meldte meg i fiendens uniform for å slåss mot Norge, så hadde jeg aldri gjort det.

Lie: Er det råd å tolke det slik, Tonne Huitfeldt?

Huitfeldt: Nei, det er helt umulig. For oss som meldte oss til tjeneste i England, så var det overhodet ikke snakk om å reise spørsmålet om at vi var i krig med tyskerne. Vi ble jo tatt i mot av norske styrker i Storbritannia og ifort uniform og deltok i krigshandlingene med tyskerne. AAt vi ikke skulle være i krig med tyskerne er jo fullstendig meningsløst.

Lie: Ja, Arnsinn Moland?

Moland: Jeg tror denne debatten --- den viser litt av det meningsløse Fjortoft holder på med. Jeg tror det er viktig å få frem 4 hovedpunkter i denne trenden hos Fjortoft. Det er relativisering av skyld og ansvar for angrepet på Norge. England - Tyskland er like gode. Forsok på å oppheve Nygårdsvoldregjeringens legimitet. Det tredje, undergrave kapitulasjonsavtalen, nettopp som vi har hørt nå, og fire - punkt to og tre - dermed vil vi få vekk grunnlaget for rettsoppgjøret etter krigen. Dette er Fjortoft sitt prosjekt. Og dette er punkt for punkt som å lese Folk og Land de siste ti årene.

Lie: Ka skulle motivet hans være for å vri det slik?

Moland: Han må faktisk svare på det selv.

Lie: Ka er motivet ditt for å hevde det som alle historikere meiner er tov?

Fjørtoft: Det er ikke alle historikere som mener dette er tov. Vi skal ikke glemme historikeren Sverre Hartmann som i sin tid kjørte knallhardt ut nettopp når det gjaldt kapitulasjonsavtalen i en seric ukeblad og Aktuell, der det endte med at riksadvokaten grep inn, men der de måtte henlegge det.

Lie: Men, Kjell Fjortoft, det at 95 % av det norske folk ikke var i tvil da, om at vi fremdeles var okkupert, er ikke det et mye sterkare bevis på at du tar feil?

Fjørtoft: Nei, motivet mitt, det er å nyansere krigen, for det var ikke bare slik at man bare visste og ikke visste. Det var ikke så enkelt. I dag, 50 år etter krigen har man en seierherre og en som tapte, og taperen er satt til side og ikke kommet frem med sine synspunkter, slik som den som har vunne krigen. Han satt med alle synspunktene og kan legge dem frem og har fastbanket dem. Og jeg har forsøkt å nyansere det. Og det liker man selvfølgelig ikke.

Lie: OK - oberstloymant Hugo Kaas?

Kaas: Jeg har lyst til å gripe fatt i med en gang. Det uttrykket som ble brukt her om kapitulasjonen i Nord-Norge. Det var ikke riktig, og det er en urettferdig betegnelse for det som skjedde i Nord-Norge. For det som skjedde etter at man hadde fort at vellykket feltnog i 60 dager, det var jo at man da på grunn av at de allierte trakk seg ut, at man fant ut at man ikke kunne fortsette, så man innleddet

forhandlinger med tyskerne, dvs. om demobilisering og ikke kapitulasjon!. Jeg var jo med på det selv. Vi fikk jo da tre dager på oss til å sende våre soldater hjem, samle inn våpen og kvitte os med alt som hette ruller, slik at soldatene ikke kunne lalles inn igjen til ny tjeneste. Jeg var selv så heldig å komme med i felttoget i Nord-Norge i 1940. Jeg var ung gutt, bare 18 år, men jeg fikk da være med. Og det var et felttog fra ende til annen saom var vellykket. Og jeg er ikke i tvil om at når det gjaldt Norges forhold til Tyskland etter det, så var det en kontinuerlig krig for personlig så kom jeg direkte over i illegalt arbeide i Nord-Norge. Det vet kanskje Fjortoft om. Og derfra til tjeneste i utlandet, i England.

Holtsmark: Uhm he, riktig. La meg også få søye til her, la oss endelig ikke forledes til å tro at dette er en ny diskusjon, altså denne diskusjon oppsto under krigen og hoyesterett traff beslutning om den i 1947, såvidt jeg husker, og Sverre Hartmann fikk som Fjortoft ganske riktig henviser til, han fikk liv i denne diskusjon i 1970 -1971. Og selvfølgelig grundig tilbakevist. Og det som Fjortoft nå bringer frem, det går på ingen måte ut for det som da førstekommisær Hartmann sier i hvertfall, som er tilbakevist.

Lie: Det virker unektelig rart for en som etterpå leser litt om krigen, at en skulle være i tvil om dette. Fjortoft, du er jo det.

Thor Knudsen, president i Norges forsvarsforening: Jeg, jeg må si at, når jeg sitter og hører denne debatten, så virker den, den forkladrer hvorfor vi egentlig feirer frigjoringsjubileet. Eh - og den er i deler ev beskyldningene en hän mot de som var med i krigen. Slik jeg har oppfattet meningen med frigjoringsjubileet , det er det enc. Og vis skal minnes de som falt og som ikke får lov til å være med på feiringen. Og så skal vi sørge for de kommende slekter lærer av historien. Og husk på: vi ble ikke bare befridd for de tyske okkupasjonssoldatene, men vi ble befridd fra et system, som ved siden av at de okkuperte landet og herjet og brente, forsøkte og margstjelte den norske folkesjelen ved å nazifisere oss. Dere husker hvordan vi unge, jeg var jo 13 år da krigen kom, min soster og jeg skulle være med i nazistenes ungdomstjeneste, som i virkeligheten var nazistenes inntrengen i det enkelte hjem. Her har vi også bakgrunnen for kirken og lærerne gjorde en fenomenal innsats, som satte foten ned og sa: Ansvaret for barnas oppdragelse er foreldrenes.

Lie: Ja, Thor Knudsen, en del valgte feil da og blei domde i landssvikoppgjøret. Vi har i allfall en med oss her - som står fram og har gjort det heile tida etter han ble domd. Er det råd å forstå, er det råd å unnskydde eller bortforklare det nå i denne fredsvåren? Hvordan ser du på en frontkjemper som sitter i salen her?

Knudsen: Jeg har oppfattet en frontkjemper slik, at når han gikk i den tjenesten, så var han slik jeg har oppfattet det, forpliktet til å avlegge en ed til føreren, i dette tilfelle til Adolf Hitler. Og en som under krigen avgå et løste til føreren og var identisk med en borger som under det nazistiske system med kele voldsinnslagene, terroren og det hele. Hvis man ikke innser at det var en fremmedfiendtlig handling i forhold til den situasjon vi var i, så oppholder mitt tankeapparat til å skjonne hvorfor man da ikke erkjenner at man tok feil.

Lie: OK - Baardseth hvorfør gjer du ikkje det?

Knut: Det blir så mange ting på en gang - Jeg har bedt om ordet før, men før å ta den eden, så er det lett å forklare. Det var mye strid i være rekker om den eden. Men den ble til slutt utformet slik at den var en ed til Adolf Hitler som overste feltherre i kampen mot kommunismen. Dermed var den begrenset.

Lie: Men Knut Baardseth, mener du at du har fått en unfair behandling?

Knut: Ja, det mener jeg jo. Jeg synes det at når en er ute for å prove å bekjempe det kommunistiske system, som vel de fleste har fått øynene opp for. Mener jeg kan si med norsk uniform, like så vel som de i England snakker om norsk uniform, tysk uniform med norske emblemer og norsk navn, så synes jeg det er forferdelig urettferdig å bli kastet i fengsel som en annen banditt.

Lie: Jo, men ja ok - kven er det som har bede om ordet. Kven har vi her?

Häkon Lunde, orlogskaptein i marinen: Jeg vil gjerne tilbake til 3. juni 1940, for det var da det siste statsråd ble holdt i Tromsø, og da bestemte kongen og regjeringen, at de skulle gå til Storbritannia, og de ga marinens som eneste forsvarsgren ordre om å gå til Storbritannia. Dermed gikk 15 fartøy, 600 mann og fire torpedofly til Storbritannia for å fortsette kampen, og så fikk Ruge ordre om å demobilisere de styrker som var igjen på norsk jord. Så enkelt var det.

Lie: Ingen tvil?

Lunde: Ingen tvil, og hvis man da har en konge og en regjering, så får man jo følge den da. Så enkelt er det. Det hører med til historien at det kom 3 000 frivillige over Nordsjøen senere, og det reiste 400 marineoffiserer fra Norge, sjøkrigsskoleutdannede via halve jordkloden for å komme til Storbritannia og fortsette kampen.

Lie: Men er det råd å forstå hans motivasjon, Baardseth, som akkurat har hatt ordet, at han overste mål som var å kjempe mot kommunismen.

Lunde: Han har å følge konge og regjering når landet kommer i krig. Vi som var ute under nøytralitetsvakt og ble angrepet 9. april, vi vet utmerket godt hvem som angrep oss, og vi vet hva vi gjorde.

Lie: Baardseth, du har med å følge konge og regjering - skal vi sjå ---

Baardseth: Jeg og min familie, vi er oppdratt til å være meget kongetro. Vi var av de som gikk i fakkeltog for kong Håkon i 1937 på Storei i Stange. Da satt de som senere ble store karer hjemme for kongen, det var - - - . I krigen i 1940 - en rekke frontkjempere - ikke minst offiserer - var meget trofaste i krigen i 1940 - inntil 10. juni. Det er vel hevet over tvil. Men så kommer den dagen da kongen forlot oss. Mange har sagt det slik, at det var som en familiefar som forlot familien i nød.

Lie: Sånn opplevde ikke andre det.

Baardseth: Nei, jeg sier hvordan vi opplevde det.

Lie: Sånn opplevde dere det, ja. Lunde, opplevde du det slik?

Lunde: Nei, vi opplevde det ikke slik. Det er første gang jeg sitter ansikt til ansikt med en azist og en forræder, det var det. Du prøver på alle måter å snakke deg fra det. Men vær ørlig! Det samme også til deg. Gudskjelov at vi også har andre historikere i dette land.

Fjørtoft: Jeg er ikke historiker. Jeg er kun forfatter og journalist.

Lunde: Javell. Da forstår jeg jo enda bedre.

Fjørtoft: Takk for komplimentet.

Lie: Lie: Vi skal gå litt videre med Baardseth med svar på den.

Knut: Ja, jeg blir beskyldt for å være ørlig her. Det får folk gjøre som de vil med. Jeg føler at det jeg sier er absolutt min ørlige oppfatning. Og jeg har ikke truffet en eneste en som har hatt dårlig samvittighet for den kampen på østfronten. Dag for dag så vi eksempler på og bekrefstelse for at vi var på rett vei. Får håpe at Norge aldri kommer i den situasjon.

Lie: Erik Bye, du ba om ordet.

Bye: Nei, jeg gjorde gentlig ikke det. Nei, men jeg kan godt si noe her. När det gjelder frontkjempene, så er det jo klart at vi betraktet dere som fiendtlige soldater, när vi var under trening i Mil.org. f.eks., betraktet vi dere som fiendtlige soldater. Dere snakket om at dere kjempet mot kommunismen. Det gjorde dere, men dere kjempet også for noe, nemlig nazismen. Vi hadde den ting i tankene under vår opplæring, at vi kunne komme i kamp med dere, at dere ville kunne åpne ild mot norske styrker. Det vet jeg ikke om dere hadde noen garanti for fra tysk hold at dere ikke ville bli brukt til, men for oss var dere fiendtlige soldater. Men når det er sagt, så synes jeg at når vi må diskutere dette med seiring, hvis man skal bruke det uttrykket av frigjoringen, så er det så bittert, at vi skal sitte her og slåss videre, for det er så mye vondt - - - for alle (beveget), så vi må finne noe som binder oss sammen og som går femover. Jeg tror jeg klarer noe mere krig her.

Lie: Men, Erik Bye, når en altså, 50 år etterpå møter de samme frontene - - -, dei kjem jo fram med jamne mellomrum. Ka er det en da ska gjera, holdt jeg på å si. Blir det en gong slutt på desse frontane. Er dte råd med en slags tilgivelse mellom partane, eller må du vise anger, ta et oppgjor med det du har gjort? Ska du ha en tilgivelse? Ventar du tilgivelse?

Baardseth: Vi ber ikke om noen tilgivelse, og jeg har heller ikke tenkt å - nå svarer jeg bare for meg. Andre får svare for seg. Men noe sånn bot og anger, det tror jeg neppe du vil finne i vår krets.

Lie: Men, kan du venta du ska få det, og når du valgte feil, sett med alle de andres øyne?

Baardseth: Jeg har kontakt med mange motstandsfolk, og jeg har stor respekt for motstandsfolk, ikke minst de som var i England, og jeg kan fortelle dere det, det har vært så mye snakk om minnesmerker over falne frontkjempere. Det kan kanskje noen komme i tanker om hvorfor ikke det ble reist under krigen. Det ble det nemlig ikke. Og det skyldes rett og slett frontkjempernes krav om at de hadde tanken om en minnehall i Studenterlunden. Det matte utsettes til krigens slutt, slik at alle krigens ofre kom på samme sted. Og det er vårt syn om dette.

Lie: Nå skal vi gå over til ei litt anna gruppe. Vi har snakka om dei som opplevde krigens som aktører. Vi har med oss en her som har fått føle krigen etterpå. Og Helge Strugstad, du er NS-barn. Korleis reagerer du når du sitter her?

Strugstad: Ja, jeg blir jo litt fortvila. Det blir jo nærmest en sorg dette her. Jeg har jo skamma meg så enormt og følt veldig skyld i forhold til hva faren min gjorde og vært veldig opptatt av det, studert film og litteratur og alt mulig sånt noe og prøvd å gå inn i det. Og den store forsoningen kommer nok aldri i forhold til den generasjonen, Det tror jeg neppe han gjor. Men vår generasjon kan jo gjøre noe med det og prove og forsoner oss med hverandre. Jeg har bedt om tilgivelse for faren mins

opplegg i Dachau en gang. Jeg synes i grunn at det var betimelig å gjøre det, for når vi hører Baardseth snakker om kommunister, så - -. Sovjetunionen besto av 250 millioner mennesker, og det høyeste tallet jeg hørte noen gang om medlemmer av det kommunistiske parti der borte, er fire millioner, og det virker som granater, kuler og tanks lisso har en sånn egen sånn sokrevne til bare å treffe kommunister. Jeg blir liksom sånn oppskjorta akkurat over det synspunktet der, for det er liksom akkurat greit, du smadrer altså bare Leningrad, som er verdens vakreste by, og så syns du det bare er all right, bare forsi du tar kommunistene.

Lie: Det var systemet, vel - - -

Strugstad: Ja, det er helt forferdelig. Ja, systemet, men hva for et system er det du kommer trekkende med, som undertrykker sigøyner, joder, homoseksuelle og og patrioter og demokrater fra alle kanter av Europa. Og jeg blir litt fortvila, jeg, for det må da i himlens navn kunne gå an som man sier - -. Jeg pleier å si det sånn, at de gutta her har vært med på å smadre Europa fra Ural til Brest, og så skriker de for at de har fått en flis i finger'n. Og det synes jeg er ganske ille altså. Men jeg skjonner jo også at noen har blitt dømt altfor hardt. Det har jeg provd å gå inn i, jeg har lest mye om det og. Den saken må vi prøve å ta opp og se på.

Lie: Men, da som NS-barn. Har du fått din livslange straff?

Strugstad: Jeg har fått en, men det er mest sjølpålagt, for at det er jo en så stor skam i dag, at det dukker opp i alle mulige sammenhenger.

Lie: Nä, 50 år etter?

Strugstad: Ja, det gjør det. Seinest i fjor host, så fikk jeg en sånn liten, kjekk henvendelse fra en Mil.org.-mann som hadde vært med på å arrestere faren min i Bærum da, og han fortalte meg at han visste hvem jeg var, men jeg visste ikke hvem han var, men jeg syns det var litt unødvendig da, men folk er jo sånn, så en får bare prove å leve med det, men jeg prøver å komme ut av det. Jeg vil ha forsoning, jeg vil ha fred, som Erik Bye sier, at denne krigen vi driver og opererer med. Der sitter jo en forsvarssjef foran meg som har vært forsvarssjef i Norge. Norge har jo et forsvar for å ha fred. Dom har jo ikke et forsvar for å drive krig. Og dater nettopp det som er forskjellen på de tinga her. Det er altså synet på det.

Lie: Jeg har ei på andre sia her, Anne Karin Bakken, som og er et resultat av krigen - holdt jeg på å sei - du er tyskerbarn?

Bakken: Ja, jeg er tyskerbarn, men jeg er stolt av å være tyskerbarn, fordi at det var fredstid da jeg kom. Og jeg har aldri lidd av å været tyskerbarn. Jeg har god kontakt med min far. Det var tyskere som kom her til landet med geværet i nakken.

Lie: dei ble trua av sitt system?

Bakken: Ja, når det er sagt - den erfaringa som er rundt omkring med oppgjoret etterpå, hvor kvinner som da tilfeldigvis ble forelsket i tyske soldater, hvor de ble både brent med brennæsle mellom bena og i hovedsak ble plasert i offentlige forlegninger, hvor staten tok inn reservepoliti fra Sverige og hvor tyskerbarn har fått gjennomgå. Nå var det ikke så mange av det brukne geværs parti, for det er en del der også, så man kan ikke bare snakke om nazistene, om man ikke får med seg det brukne geværs parti samtidig. For når det tar 3 dager for å moblisere et land. Her hyler og skriker forsvaret som bare det, og nå er vi i fare. De nekter å høre på deg, og det eneste som virkelig kan slå seg på brystet og si de gjorde det virkelig godt, det var virkelig det militære med det lille forsvaret de hadde med seg. Og krigsseilerne og oppgjoret etterpå, er en stor skam for Norge.

Lie: Anton Olstad, du var med i krigen fra begynnelsen. Var du ikke det? Fortell litt om kor du var hen.

Olstad: Det er ganske kort. Jeg skulle opp i kjemi på krigsskolen 9. april og ble sendt med en rekruttavdeling fra kavalleriet nordover til Gardermoen. Det var to kadetter og to fenrikker og 30 menn. Vi ble tatt til fange av fallskermjegere og kjort/ridd inn til Oslo. To av oss stakk av og meldte oss på nyt. Og da husker jeg spesielt en interessant. Vi ble plasert på et bedehus, et sted skulle vi jo være til vi fikk våpen og mannskap. Og der sto det på veggen: Bered deg til at møte din Gud, sto det.

Lie: OK - - -

Olstad: Jeg skal bare gjøre det ganske kort. Så fikk jeg da 30 mann bakkepersonell og fire mitraljoser, og jeg var en ung urutinert kadett, og vi var en mitraljøsetropp og resten av det bakkepersonellet ble geværtropp under en marineoffiser. Det var noe å sette opp mot tyskerne.

Lie: Ja, ok. La oss si hvis vi nå går rår til rettsoppgjoret etter krigen. Vi har såvidt vore inom det her, og få dette sagt. En del av dette er skrevet. Du sa det isted, Fjortoft, vi hadde et knallhardt rettsoppgjør i Norge. Vi var veldig harde mot dem som hadde tatt feil side. Var vi det? Jeg vil gjerne

ha en runde på det nå til slutt. Jeg vet ikke. Tønne Huitfeldt, vil du kommentere det. Kan vi stå for det vi gjorde etter krigen?

Huitfeldt: Jeg vet ikke om jeg kan legge til det her og nå. Frontkjemperne, de sloss jo ikke bare mot kommunismen. De sloss jo også norske soldater. Og disse som altså danordmenn, fordi at 3. politikompani av skijegerbataljonen ble jo da fordelt til tyske avdelinger i Nord-Norge og deltok sammen med tyske skijegere mot norske soldater. Og disse som altså da deltok mot norske soldater, fikk jo en strengere straff enn de øvrige frontkjemperne,

Lie: Nettopp. Hvis vi ser på - - - Det var 100 000 nordmenn som ble tiltalt, eller kanskje omtrent halvparten av desse ble domde. Domde vi fair etter krigen?

Huitfeldt: Jeg har ikke noe særlig grunnlag for å uttale meg om det spørsmålet - mer enn en vanlig borger, men mitt inntrykk var at de fikk en riktig dom. Og etter hva jeg har forstått etterpå, så var vårt rettsoppgjør etter krigen bedre enn i mange andre land.

Lie: Egil Ulateig, er det ditt inntrykk at vi var fair overfor dem som hadde valgt feil.

Ulateig: Nei, det synes jeg ikke vi var. Vi laget jo en svær trål med fine masker, som det er sagt før og tok omtrent alle - og desfor mistet jo rettsoppgjoret den virkning som det egentlig skulle ha for å rense opp i samfunnet. I stedet så skapte det nye traumer og problemer som vi sliter med den dag i dag. Men jeg vis si bare ganske kort når det gjelder frontkjemperne, så - jeg er ikke ute etter å ta fra de innsatsen som var ute som krigsseilere osv. Men jeg var med i fjor sommer med en skijeger til Finland, en nordmann som hadde slåss i Skijegerbataljonen i Karelen. Og det var avduking av et monument der borte. Så om kvelden, så var det middag på et hotell der, og der var det en god del finner og finner som ikke var så godt kjent med hva som skjedde der. Og så fikk de vite at denne mannen, som jeg hadde med meg, en småbruker fra Gudbrandsdalen. Han hadde kommet til Finland og sloss for dem. Kompaniet hans, de mistet 90 % av styrken, så det var ikke bare flis i fingrene de fikk. Og når de hørte at han hadde slåss for Finland - så begynte de å gråte og omfavne ham,. Så måtte jeg til slutt si: Ja, men vet dere hva som skjedde da han kom hjem til Norge? Jo, han ble satt i fengsel. Han fikk to års fengsel. Og da skjonte de ingenting. Så det er mange måter å se det på.

Lie: Mange måter å sjå dette på, og ei gruppe som og har vori mykje framme. Det er krigsseilerne, og det tok lang tid å få en belønning. Og den var jo utrolig viktig, for at de allierte klarte seg. Var det ikke så Erik Bye?

Bye: Jo, jeg mener det er ikke så mange av dem som er tilstede her. Jeg vil bare si - det har vært snakket så mye om den helteglorien om krigsdeltakerne her i Norge. Men det er ikke jeg med på, for jeg blir ganske sinna når jeg hører det der nevnt. For du tenker over at krigsinvalider, her krigsseilere og andre, hva de har måttet slåss etter krigen for i det minste å få noen rettigheter og noe erkjennelse for det de har gjort. Det er en lang seig kamp etter krigen. Mange døde for nogening ble gjennomført. Og de skal ikke beskyldes for å ha fremhevret seg selv som noen helter. Og det jeg har vært med på for ikke så lenge siden, det ble delt ut medaljer til norske krigsseilere 40 år etter krigen, og det var en ganske enestående opplevelse å reise landet rundt og være med på det.

Lie: Hvorfor tok det så lang tid?

Bye: Ja, du kan spørre. Noen ville ikke ha den, heller ikke deres etterkommere,. For de synes de hadde slåss nok etter krigen for i det hele tatt å holde seg på beina. Og andre kom da - for å ta den i mot, fordi det var Håkon den 7's fredsmedalje. Bare navnet Håkon den 7. og symbolikken som lå i det, så kom disse kara. 40 år. Så ingen skal si at denne krigsdeltagergruppe har fremhevret seg selv her i Norge som noen helter, og de kommer heller ikke til å gjøre det 8. mai under feiringen.

Lie: Skal vi sjå. Ehh, ja.

Munthe Kaas: Jeg vil gjerne kommentere det som har vært sagt. For det florste vil jeg gå tilbake til dette om at nazistene og frontkjemperne var våre motstandere. Det er det ingen tvil om. Jeg var så heldig, at jeg fikk litt varierte tjenester under krigen. Bl.a. ble jeg mot slutten av krigen i november 44 sluppet ned i fallskjerm i Vassfaret her i Øst-Norge og - å for å trenne opp de gutta som da var på skauen. Og da hadde vi jo rassiaer mot oss av folk fra nazistisk miljø og fra regiment Nordland, som jo var norske, og de var jo i kamp med våre avdelinger og bl.a. så ble det drept folk av oss, så det er ingen tvil at her var det krig av to parter av nordmenn. Når det er sagt, så hadde jeg lyst til å komme til Erik Bye også - at det er vel ingen land som har gitt krigsinvalider og de etterlatte etter de falne så råtten behandling som i Norge. Det bør være sagt, og årsaken er vel det at det var jo veldig mange som satt på gjerdet her hjemme som forsto hva som skjedde der ute og heller ikke ville akseptere det etter krigen. Eksempelvis - så - - -.

Lie: Var det ikke slik da at alle dei som ikkje var nazistar, var i krig og kjempa mot Tyskland?

Kaas: Nei, det var ikke slik. Bare for å ta et eksempel. Det var jo 120 000 mann som meldte seg til tysk arbeidstjeneste i Norge under okkupasjonen, relativt fort, og det var forståelig fordi - det var jo mye arbeidsløshet på denne tiden. Men det var også 120 000 mann som var i tysk lønnet arbeid, mens vi andre var ute og kjempet. Og det er klart at når vi kom hjem, så var vi på en måte en fiendtlig gruppe på en måte overfor disse, fordi de jo gjerne ville ha det til at de hadde vært på den riktige siden, eller i allfall skjule at de hadde vært med på noe galt. Så fikk man disse som kom fra Sverige, spesielt mente at de hadde gjort den store innsatsen. Så i det hele tatt, det var et virvar av motsetninger.

Lie: Nå - nå går vi heilt i mot slutten her og mange som har bede om ordet. Kort fra deg **Baardseth.** Du har fått gjennomgå her i kveld, men du meiner helt sikkert med rette!

Baardseth: Ja, jeg har dte, men, da vil jeg si at jeg har stor respekt for generaler. Jeg er korporal selv. Men det er enkelte ting som når Tonne Huitfeldt nevner dette med Skijegerbataljonen der opp, så var det absolutt et unntak, og det var ikke med nordmennenes hjerte at det skjedde. En meget liten ting var det. De nevner - tenker formodentlig på Eggedal - (blir avbrutt av Lie)

Baardseth: Men dette har med vår ære å gjøre.

Lie: Ja, jeg forstår det, det har med vår ære å gjøre. Du Munthe Kaas, påstår at du var i kamp med norske frontkjempere i Valdres.

Kaas: Ja.

Baardseth: Det var enkelte med i fra Skijegerbataljonen. Regiment Nordland - det ---

Lie: Stopp der!. Vi går nå inn i måneden da vi skal feire, kanskje ikke feire, men markere. Ka slags tanker gjer du deg da, Erik Bye?

Bye: Ja, også, jeg hadde en slags ambivalent følelse overfor dette - for at så mye vondt ligger det i det. For mange mennesker å markere denne dagen - 50 år nå da - blir det nå da - ganske privat. De har sine egne ting- Jeg har følt at alt det onde som skjer rundt i verden, nå, at vi skal feire - det har kommet i orden for oss - vi ser historien gjenta seg - vi ser oppblomstringen av vondte ting rundt omkring i verden - som gjør det litt vanskelig. Jeg skal være med i Finnmark, jeg er glad jeg ble invitert dit, for Finnmark opplevde sing som resten av landet ikke opplevet. Jeg er stolt av å bli invitert dit. Jeg skal til Falstadskogen, jeg skal til Bergensmarinen. Og det gjør jeg fordi jeg føler at vi er nødt til - det er en historisk begivenhet, det er 50 år - vi kan ikke viske det helt ut, men vi er nødt til å se fremover, og der mener jeg - - -

Lie: Der må jeg si takk til deg, Erik Bye. Tia går ut. Vi er nødt til å se fremover. Kanskje kan vi gjøre det da etter denne debatten her. Takk til alle som var med i debatten her i fra alle leire og hold. Vi er tilbake med Holmgang neste tirsdag. **Takk for i kveld!**